

de waar-
vrijmaken.

advies voor
d. Brug en

zoek deze
en, in druk
leest wordt
satschap;
e hulpmid-
den. Rad-
en. Ter-
kt, hoe het
st, die tot
t behoort in
rekt scherp
lende par-
liet doen
Christelijke

algen van-
lijk behan-
de sociale
dan anti-
de beide
democratie,
de matris-
t Roomsche
van zaken
in sociale
angetoond,
en van het
socialisten
wil krijgen,
ske aan te
p meetings
senaal van

frisk. Rot-
ting LXXIX

it werk ten
acht op dit
orlog geest-
t zijn werk
d een zeld-
heden. Wij
lere koste-
zal steeds
dversneden
thiedenis is
nog altoos

Wet in 't
1. Generaal
heen Hove-
1903.

is te maso-
loriet om
genoten te
is groot het
ten dienste
met keurige
deling voor
nu ook dit

Mahoma-
J. Veen,

ren de on-
ny. Daar-
t boek on-
te danken,
cheen. En
product der
volle sym-
son van ge-
te hoog
eden. En
den mond
enzen aan
rd modern
Evangelie
bedoeling,
t misbruik
Het hoort

J. Veen,

rdel ook
ijving, die
nde Engel-
t boek wil
k. Wat de
is vooral
telijke be-
dat Marie
zal men
christen-
ien heeft
orelli wen-
ar romans
erschatten
enover de
geensins
aanlicht
orelli las,
ngen met
n geloofing

J. Veen,

te aangrij-
Calvin:

begint de
netkracht
van zijn
jn arbeid
ja, jaar 1564,
de preke-
gaan, hij
er te be-
at liet hij
't woorden
nolt, maar
oit kwam
telling in
erlauwde
varen een
in krank-
ons Beza,
hij niet heeft

hij zijne Harmonie over Mozes geheel uit het
Latijn in het Fransch vertaald, de vertaling van
Lutius herzien over het boek *Joana* geschreven,
en ten slotte te meerder de Fransche aanstek-
ningen op het Nieuwe Testament, die anderen
vroeger hadden versameld, herzien en verbeterd
Behalve dat heeft hij zich nooit aan de sange-
hehden der kerken onttrokken, zoowel monde-
lijk als schriftelijk antwoordende, als het noodig
was: ofschoon wij van onze kant hem vermaan-
den, om toch meer zichzelf in acht te nemen.
Maar zijn gewoon antwoord was, dat hij zoo goed
als niets deed; dat wij het gelaten moesten dulden,
dat God hem altijd wakende en, zoo goed hij het
vermocht, met zijn werk bezig vond tot aan den
laasten ademtocht.

Den 2den April werd hij, niettegenstaande zijn
grote zwakte, op zijn wensch nog eenmaal naar
de kerk gedragen, om er met zijne geliefde ge-
meente voor het laatste het Heilige Avondmaal te
vieren. Uit Beza's handen ontving hij de teekenen
van het lichaam en bloed van Christus. De ge-
meente hief aan: „Heer, nu laat Gij uw dienst
knecht gaan in vrede.“ Calvin zong mede met
bevende stem, maar met zulk een niddrukking,
dat de heilige vreugde in het gelat van den ster-
vende niet verborgen bleef. Zijn laatste werk
was de verklaring van het boek *Joana* die hij
strevend voldeed, en met reeds half gebroken
stem dicteerde. Bij het 23e hoofdstuk, de afscheids-
rede van *Joana* aan het volk van Israël, legde hij
voor immer zijn pen neder.

Toen hij nu zelf duidelijk zijn einde voelde
naderen, sitta hij den wensch afscheide te nemen
van allen, met wie hij in zijn leven had samen
gewerkt. Van den raad der stad, van de leeraars,
van zijn vrienden. In de eenvoudige woning in
de Rue des Chanolines zijn de mannen vergaderd,
voor wie Calvin een vaderlijk vriend en raad-
man is geweest. De grijze Farel, bijna tachtig
jaeren oud, die den geheelen weg van Neuchâtel
had afgelegd om zijn stervende vriend te be-
zoeken, zit naast het bed aan Calvijn's rechterhand.
Viret staat achter het bed, biddend met ten hemel
geslagen oogen, terwijl Calvijn's hoerenvriend,
Beza, den stervende ondersteunt. Gemakkelijk her-
kent men in de groep de vier bergemeesters
(*Syndics*) in hun ambtsgewaad en met hun stafven,
de teekenen hunner waardigheid. Achter hen de
leeraars der kerk en de leden van den senaat,
alle in de schillerachtige en kloekke kleeding van
hun tijd. De Bijbel, het tafelleed, de leunstoel en
het portret van John Knox zijn getrouwelijk nage-
schilderd uit het museum te Genève, waar zij nog
bewaard worden.

Calvin gaat de wereld verlaten, zijn taak op
aarde is afgedaan. En welk een arbeid laat hij
achter! Een levende arbeid, die sterker zal blijken
dan de eeuwen, die volkeren zal doen rijzen en
dalen, en die de geschiedenis zal omzetten in haren
loop. Door Calvijn's geest bezielde, heeft het Protes-
tantisme zich de heerschappij in Zwitserland
Nederland, Schotland, Engeland en de Noord-
Amerikaansche Staten verzekerd, ontsoonden in
Zuid-Frankrijk zoo Protestantsche gemeenten en
schout de Protestantische leer wortel in Spanje
Italië en Oostenrijk, in de onmiddellijke nabijheid
van haar heestrijk vijanden, van paus en keiser!

Doch de man, door God te bekruiser tijd ver-
wekt, om van dezen reuzenbouw de machtige f. n-
damenten te leggen, zal nu het noodig hoofd neder
leggen ter eeuwige ruste. Nog eenmaal zal hij ge-
tuigen en vermannen. De overheid wijst hij op haar
dure toeping. Zij moest niet veragen in deze
benarde tijden; God had gered. God zou voortgaan
met reddden, mits zij getrouw bleef.

„Zoo gij deze republiek in veiligheid bewaren
wilt, zie, dat de heilige zetel der macht, waarin
God u geplaatst heeft, niet door sonde bevestigd
wordt, want *die Heere ziet naar de herten*; maar
die hem versameld zullen licht geacht worden, die
ik vermaan de ouderen, de jongeren niet te ver-
achten, en ik vermaan de jongeren zich niet be-
scheidenheid te gedragen, en zich voor boogmoed
te hooeden... Weersta alle slechte bedoeling en
zelflicht; zie op Hem, die u op uw eerepost ge-
plaatst heeft, en zoek de leiding des Heiligen
Geestes.“

Tot de leeraars sprak hij o. a.: „Zij stand-
vastig, mijne broeders, in het werk, dat gij op
u genomen hebt, en laat uwe harten niet ver-
agen... Verre zij van u alle onderlinge twistig;
omhelst elkander in wederkerige liefde... Ik
beken, dat ik met u, broeders, in de heestbe
handen van u, en op echte liefde geleefd heb,
en ik neem afscheid van u met dezelfde gevoelens.
Als gij mij ooit hard of onaangenaam hebt be-
vonden in mijn beproevingen, zoo roep ik uw
vergevens in. Vaarwel.“

Calvin beval hen ten slotte in een vurig gebed
aan Gode en zijne bescherming aan, en daarna,
segt Beza, zhu in het algemeen en in het bijzon-
der verzoekt hebbende, om hem al zijne gebreken
te vergeven, stak hij hun de hand toe. Ik weet
niet, of er een droeviger schouwspel had kunnen
te beur vallen aan die overheidspersonen, die
hem allen, en met recht, wat zijne bediening aan-
gaant, als hun eigen vader beschouwden, daar hij
nemen van hen van hun jeugd af had gekend en
opgeleid.“

„Een het overgeer zijner dagen“ verhaalt dezelfde
geschiedschrijver, „bracht Calvin door in bijna
aanhoudend gebed: zijn stem gedurig gehorren
door de moestelijkheid van zijn ademhaling, maar
zijn oogen (die tot het laatste oogenblik toe hun
glans behielden) ten hemel geslagen, en de uit-
drukking van zijn gelaat bewees de vurigheid van
zijn gebed.“ In de grootste smarten hoorde men
heer Davids woorden uit Psalm 39 aanhalen: „Ik
heb gezeggen. Hoore, omdat Gij het hebt gedaan.“
of *Jeftaja's* woorden: „Ik zuchtte als een dauw,
of „Hoe lange, Heere.“

Tot aan den avond van den 27en Mei de afge-
smeekte verlossing kwam. Het was ongeveer acht
uur en de 200 ginge onder. Flotseling kwam de
verandering. Beza, die hem juist even verlaten
had, werd haastig geroepen. Toen hij aan de ster-
vendende trad, had Calvin reeds den laatsten
adem uitgeblazen.

In zijn testament had Calvin indrukkelijk ver-
klaard, dat hij wenschte, dat zijn begrafenis op
sijn gebruikelijke wijze zou plaats hebben. De
gebruikelijke wijze van begraven te Genève was
toen en is nog, dat geen gedenkteken het graf
zal aanwijzen. Eenvoudig als zijn leven, zoo een
vondig was ook de begrafenis van dezen grooten
dood. Zijn lijk werd in een wit kleed gewikkeld
en in een eenvoudige houten kist ter neder gezeld,
en toen op Zondag 21 Mei, des namiddags, zonder
eenig vertoon weggedragen naar het kerkhof
Plainpalais, waar zijn schriftelijk overocht aan de
aarde werd toevertrouwd. Niemand wist met zeker-
heid te zeggen, waar de groote Hervormer rust.

En zoo moest hij, voor wie iets verstaat
van het geestelijke beginsel, dat Calvin door leer
en leven gepreikt had. Tegen Rome's boeleeren
met het rictbare en zinnelijke had hij zijn ban-
bliksems geslingerd, in armoede en kommer had
hij zijn leven doorgebracht, in een zwak en uit-
geteerd lichaam had zijn machtige geest gewoond.
Geen grafteeken, geen eerezuil, geen standbeeld
voor Calvin. De *matris* oopgeroepen om de ge-
dachten levendig te houden aan Calvin, den
vader van den meest geestelijken vorm, waarin de
Hervorming zich vertoont“ (Rijens). Het zou
bina een *contrast* in *terminis* zijn. Hij was
vorst in het Koninkrijk, dat niet van deze wereld
is, hij leefde in en voor en uit de dingen, die niet
gezien worden en eeuwige zijn. Het standbeeld voor
Calvin, dat is de gestalte, die hij in de geschie-
denis der mensheid heeft uitgebeeld, een geest-
telijk beeld, dat heerscht op den ongeschieden, diepen
achtergrond des levens, waar beginselen zich vor-
men, die machiger zijn dan koningstromen en
legerbenden.

Drie eeuwen en een halve zijn verlopen sinds
het oogenblik, dat de schilder ons heeft afgebeeld.
Gesichten zijn gekomen en gegaan, het beginsel
der Reformatie heeft na bange strijd in Europa
gegeveerd, en het heeft God bevestigd ook ons ge-
boren te doen worden in die gezuiverde afmoester,
waar hij aangeboden wordt in gseest en in waar-
heid“.

Vergeten wij niet den strijd en het lijden van
de mannen, die in Gods kracht het werk der
Reformatie hebben tot stand gebracht. Dat God
zich mannen zoo deed leven, toont welk een ernst-
stijg, welk een grootachter het is. En nu in het
toevertrouwd aan onze tijden en... mede aan
onze handen Zij ons gebed tot God, dat ook wij,
kleinmoedigen en versagden van hart, in ons
leven iets meer leeren verstaan van die diepe
gedachte, dat de eerste drie beden van het Onze
Vader zijn: *Uw naam worde geheiligd, Uw
koninkrijk kome, Uw wil geschiede.*

Ook van Calvin geldt, dat hij met zijn dood
God verheerlijkt heeft.
En daarom is het goed, dat zijn sterfbed ook
tot ons geslacht prediken blijft.

Officiële Berichten.

Zending onder Heidenen en Moham.
Pinkstercollecte: Arnemuiden f 8; Domburg
f 6,16; Gapinge f 2,17; Grijskerk f 69 17;
Koudekerke f 35,25; St. Laurens f 8,24; Melis-
kerke f 37 47; Middelburg A f 38 67, idem B
f 23,81, idem C f 46 11; Oostkapelle f 18 93;
Serooskerke f 24 65; O. en W. Souburg f 39 88;
Vlissingen B f 23 55; Veere f 16; Vrouwen-
polder f 8 48.

Doornburg, 24 Juni 1903.
B. DE MOENS, Quaestor.

Classe Gouda.
De vergadering der classe Gouda zal D. V.
gehouden worden op Dinsdag 4 Aug. 1903, des
voormiddags 9 ure in de Noorderkerk te Gouda.
Punten voor het Agendum vóór of op 18 Juli
in te zenden aan den eerstondergeteekende.
Namens den Raad der roepende
kerk van Haastrecht,
S. DE VRIES, Praesit.
A. SCHIEP, Scriba.
Haastrecht, 29 Juni 1903.

Agendum voor de Prov. Diac. Con-
ferentie der Geref. kerken in de
provincie N. Holland, te houden te
Haarlem, op Woensdag 8 Juli
1903 in de Geref. Kerk (A),
Gedempte Oudegracht. Aanvang
's morgens 10 uur.

1. Opening der vergadering.
2. Lezing der notulen en presentielijst.
3. Ingekomen stukken.
4. Langs welke wegen moeten de Diaconien
trachten te komen tot het bijeenbrengen van
de middelen, noodig voor den Dienst der Barm-
hartigheid. In te leiden door Prof. P. Biester-
veld te Amsterdam.
5. Hoe oordeelt de Conferentie over het stuk
„Behoeren de Diaconen tot den Kerkeraad?“
(Diaconaal correspondentieblad No. 2).
6. Moet particuliere barmhartigheid, goefend
door verenigingen binnen de grenzen van het
instituut, zich stellen onder toezicht van Dia-
conen?
Hilversum.
7. Wanneer op een plaats een wijkverpleging
bestaat, uitgaande van een z.g. „neutrale“ ver-
eeniging, en van Gereformeerde zijde de krach-
ten te klein zijn om met eigen verpleging op
te treden, ligt het dan op den weg van de
Diaconie der Gereformeerde kerk te diert plaats,
alke wijkverpleging te steunen? Edam.
8. De vergadering spreke uit, of deze Pro-
vinciale Diaconale conferentie zal bestendig
blijven, zoo ja, waar en wanneer zij weer zal
bijeenkomen.
Voorloopig Comité.
9. De vergadering spreke uit, of de kosten der
Provinciale Diaconale Conferentie zullen
gedragen worden door alle Diaconien in de pro-
vincie, onverschillig of ze al dan niet vertegen-
woordigd zijn.
Voorloopig Comité.
10. Bij bestendiging der Conferentie, verkie-
zing van een Comité.
11. Rondvraag.
12. Sluiting der vergadering.

„FILIPPUS.“

Geestelijke verzorging van gevangenen.
Aan de Kerkeraden!
De benoeming van D. Mulder, predikant
bij de Geref. Kerk te 's Hertogenbosch, en de
actie tegen die benoeming heeft bij vernieuwing
de aandacht gevestigd op de behartiging van
de geestelijke belangen der gevangenen.

Reeds langen tijd was deze zaak ook in over-
weging bij „Filippus“. Pogingen om traktaaten
onder de gevangenen te verspreiden, hadden
niet veel gunstig resultaat. En „Filippus“ moet
in zijn arbeid steeds zich richten naar zijn
aand en doel als traktaatgeloofschap.
Daarom kwam het Bestuur tot het besluit,
dat voor het tegenwoordige niet veel anders
gedaan kon worden dan aan de aandacht der
Kerkeraden het volgende aan te bevelen.
Indien iemand tot gevangenisstraf veroordeeld
wordt, of in hechtenis gesteld, geve (indien hij
niet zelf kan optreden) de Raad van de kerk,
waartoe de betrokkene behoort, daarvan kennis
aan den Raad van de kerk, waar de veroor-
deelde of verdachte komt, of gekomen is; met
verzoek, hem onder zijn opzicht en verzorging
te nemen.

De Kerkeraad in plaats, waar gevangenis-
sen of huizen van bewaring zijn, heeft (hiefst door-
lopend) verlot te vragen, om gedetineerden,
behoorende tot zijn kerk, te mogen bezoeken.
Maar tevens trachte hij goedkeuring te verkrij-
gen van den voorzitter van het college van
regenten, om traktaates enz. uit te reiken bij
persoonlijk bezoek, of anders door middel van
den cipier.

Indien dit verlot verkregen is, worde geschikte
lectuur gegeven. Doorgaans zij dit gewone lec-
tuur, waarin de weg des behouds voor een
sondard duidelijk aangewezen is. En slechts in
meer bijzondere gevallen worde een geschriftje
uitgerikt, bepaald gekozen met het oog op de
eigenaardige omstandigheden.

Het zal gewenscht zijn, met het vragen van
dit verlot tot bezoek en tot verspreiding van
lectuur niet te wachten tot het laatste oogen-
blik, daar allicht eenige tijd met de behande-
ling van zulk een aanvraag gemoeid is. Ook is
het niet onmogelijk dat zich daarbij bezwaren
voordoen. Is zulks het geval, dan is de Voor-
zitter van het Bestuur van „Filippus“, Prof. L.
Lindeboom te Kampen, gaarne bereid, naar
vermogen om vragen om advies te antwoorden.
Moge dan ook langs dezen weg het verloren
en algevalde nog gezocht en gevonden wor-
den, en geleid tot Hem, die gezonden is „om
den armen het Evangelie te verkondigen, om te
geenen, die gebroken zijn van harte; om den
gevangenen te prediken loslating, en den blinden
het gezicht, om te verlossen hen te zenden
in vrijheid; om te prediken het aange-
name Jaar des Heeren!“

Namens het Bestuur van „Filippus“,
H. FRANSSEN.
Zwolle, 3 Juni 1903.

De Algemeene Vergadering der Ver-
eeniging ter bevordering van Geref.
Ziekteverzorging in Nederland zal
worden gehouden te Amersfoort
8 en 9 Juli 1903 in het kerkgebouw
der Geref. Kerk A.

Woensdag 8 Juli 's avonds 8 uur, bidstond,
te leiden door Ds. A. Doorn van Franeker.
Donderdag 9 Juli vóorm. 11 uur, Algemeene
Vergadering, waarin behalve de periodieke ver-
kiezing en behandeling van voorstellen, zullen
optreden:

1. Dr. P. Wieringa, geneesheer-directeur van
Dennenoord (Zuidlaren), onderwerp: „Een Chris-
telijk sanatorium voor longlijders.“
2. Ds. G. J. Kunst van Schipluiden, onder-
werp: „de zegen van het lijden.“

Wie logies begeert, of deelneemt aan den
gemeenschappelijken maaltijd, melde dit aan
den secretaris der afd. Amersfoort, den heer
J. Schaap. Een stem hebbend afgevaardigde van
elke afdeling of corporatie, kan vergoeding van
reiskosten (vac. kaart 35 kl.) ontvangen. (Geen
correspondenten, zooals abusief is geannonceerd).
Tot trouwe opkomst voor deze gewichtige
vergadering wekt dringend op.

Het Hoofdbestuur:
Ds. J. HULSEBO, Voorz., Vlissingen.
Ds. G. J. BARGER, te Secr., Driebergen.
G. J. E. DU MARCHE v. VOORHOUTJES,
Penningw., Driebergen.
A. P. v. D. VLUOT, Vice voorz., Utrecht.
Ds. J. TEVES TEN, te Secr., Warnsveld.
Dr. J. H. SCHUIJERMANS STEKHUYSEN, Utrecht.
Ds. C. LINDEBOOM, Bales.
Dr. H. FRANSSEN, Zwolle.
Ds. J. H. FERINGA, Zaandam.
Ds. A. DOORN, Franeker.

Buitenland.

Duitschland. Een verzoek om an-
dere Theologische professoren.

In Duitschland viert de moderne theologie
harc triumpfen. Gelijk wij eenigen tijd geleden
mededeelden, heeft een hoogleraar in de God-
geleerdheid het uitgesproken dat hij het voor
zijn roeping hield „om zielen in gevaar te
brengen“, terwijl een schrijver in het hoofd-
organ der modernen, de *Christliche Welt*,
enige maanden geleden te kennen gaf, dat de
tijd gekomen was, dat de wetenschap aan de
kerk een scheidsbrief gaf. Verreweg het grootste
deel van de hoogleraren in de Godgeleerdheid
is, al is de een meer, de ander minder ge-
vanceerd, op denzelfden weg. Dat de belijders
des Heeren in Duitschland dit alles met be-
zorgdheid, gadaestaan is te begrijpen; zij besceffen,
dat indien de aanstaande leiders en leeraars
door mannen opgeleid worden, die met de be-
lijdenis der gemeente gebroken hebben, van
zulken geen goede verwachting kan gekoesterd
worden.

En nu zouden we zoo gaarne zien, dat deze
broeders zelf de handen aan het werk sloegen,
om te zorgen, dat er gelegenheid bestond om,
in overeenstemming met de belijdenis der kerk,
een universitaire opleiding te hebben tot den
dienst des Woords! Wanneer alle Gerefor-
meerden die aan hunne belijdenis vasthouden,
en vooral alle Lutherischen die op den bodem
hunner confessie bleven staan, de handen ineen-
sloegen, zouden wellicht de eersten, maar onge-
twijfeld de laatsten in staat zijn een universitaire
opleiding tot een Evangeliedienst te verkrijgen.
Wij zouden er ons niet over verwonderen, indien
de vrije Lutherische kerken in Duitschland tot
zulk een stichting met de Lutherischen der
landkerken zouden willen medewerken. Doch
zulk een plan moge eens in Gereformeerde
kringen besproken zijn, het moge ook bij
Lutherische broeders opgekomen wezen, —
het kwam niet tot een beginsel van uitvoering.
Men bepaalt er zich nu, althans van Luther-
sche zijde, toe, om der overheid te verzoeken
andere professoren, die op den bodem der be-
lijdenis staan, te beroepen.

Op de jaarvergadering van de Lutherische
vereniging in de provincie Saksen, die op 20
en 21 April j. gehouden werd, besloot men
tot het opzenden van het volgende adres:

De Lutherische vereniging in de provincie
Saksen, is evenals Freiherr von Durent en vele
vrome leden onze Evangelisch-Lutherische land-
kerk, diep bedroefd dat onze jonge studenten
in de Theologie door professoren in de God-
geleerdheid van het geloof aan het zuivere en
reine Woord Gods afgebracht worden. Zij wendt
zich daarom met vertrouwen tot Uwe Excel-
lentie en verzoekt om den wille van de Pruis-
sische landkerk en van het Evangelische volk,
den nood in zake de Evangelische theologische
faculteiten, die aan de universiteiten zijn welke
onder uwe Excellentie staan, te willen weg-
nemen.

Het is ten volle onze meening, dat de weten-
schap, en ook het ernstig theologisch onderzoek,
vrij moet zijn, ook in het bekendmaken van
het resultaat zijner navorschingen. Wij zijn niet
bevreemd dat daardoor aan de eeuwige waar-
heid kan schade gedaan worden. Maar de kerk,
die gegrond is op de Heilige Schrift, en aan
welke zulk een hoogste roeping, naar luid der
Angelsche confessie, is toevertrouwd, moet
voor de opleiding harer aanstaande dienaars
zulke leeraars eischen, wien de Heilige Schrift
heilig is, en die zelf, als overtuigde belijders
der Angsburgsche confessie, hunne leerlingen
van de beleiden waarheid met blijdschap over-
tuigen en hun den rijkdom dezer waarheid ont-
voonen zullen.

Gelijk te hunner tijd de doctoren Bender en
Wellhausen uit de theologische tot de philoso-
phische faculteit overgegaan zijn, zoo verzoeken
wij uwe Excellentie, die professoren welke zich
meer en meer van de Heilige Schrift en van
de belijdenis losmaken, voor te stellen de theo-
logische faculteit te verlaten en dat hun moge-
lijk te maken.

Wij weten wel, dat de theologische jongeling-
schap daardoor niet vrij worden zal van de
gevaaren, die de strijd van dezen tijd tegen de
Goddelijke openbaring nu eenmaal met zich
brengt! Neen, zij staat midden in den stroom
van den tijd en moet er doorheen, om den
vasten bodem der eenigheid werkelijk onder
de voeten te krijgen.

Maar het is toch wat anders, of zij daarbij
door getrouwe leeraars, die op dezen bodem
vast staan, geraden, en op den rechten weg
tot het rechte doel geleid worden, onder aan-
wijzing van verkeerde wegen en richtingen, of
dat zij door mannen, voor welke de Schrift
een Goddelijk, maar een bloot menschelijk
boek is, van het begin af op bijpaden geleid
en daarom ten opzichte van het heiligste op
doelpaden gebracht worden.“

Wellicht dat na de resultaten, die de sociaal-
democraten bij de jongste stembus verkregen
hebben, de Pruisische minister van Eerediensten
van den Keizer, oppersten bisschop der Pruis-
sische landkerk, den wenk krijgt, om eeniger

mate aan den wensch der genoemde Luther-
sche vereniging toegevoegd te komen. Eenmaal
is Bismarck genoodsaakt geweest zijn houding
en gedragingen ten opzichte van het lager onder-
wijs te wijzigen, toen er van sociaal democrati-
sche zijde tweemaal een aanslag op het leven
van Keizer Wilhelm I gedaan werd. Van toen
af werd toch de „Confessioonschule“ even kracht-
tig bevoorlde, als te voren de „Simulanschule“.
Wie weet of nu Wilhelm II, die tenslotte zijn
eigen kanselier is, niet tot de overtuiging komt,
dat het niet minder noodzakelijk is om de kerk
als draagster der religie niet door de hooge
leeraars aan de universiteiten te laten ver-
woesten.

Zwitserland. Een verzoeningsge-
denkteken.

De bekende Fransche hoogleraar in de kerk-
geschiedenis te Montauban E. Doumergue, ook
in ons vaderland bekend geworden door zijne
studien over Calvin, de schrijver van het leven
van Calvin, waarvan het tweede deel verscheen,
heeft voor het Geschiedkundig Genootschap te
Genève keurige onderzoekingen gedaan om de
plaats aan te duiden, waar voor drie honderd-
vijftig jaar de brandstapel opgericht werd,
waarop de Spaansche geneesheer Michael Servet
verbrand werd, omdat hij niet afgelaten had
lasterdijk te spreken van den Heiligen Drieëni-
gen God, en openlijk er voor uitkwam dat hij
zuiver Pantheïst was. De daad van Calvin
wordt door geen Gereformeerde verdedigd.
Doumergue wil dit laten uitkomen en heeft
daarom gelden verzameld, om op den 27sten
October, den dag waarop Servet ter dood ge-
bracht werd, een gedenkteken te doen onthul-
len, waarin de volgende belijdenis gebeield is:
„Wij, de eerbiedige en dankbare zonen van
Calvin, onzen grooten reformator, een misgreep
veroordeeld, die de dwaling van de eeuw
was, de getrouwe aanhangers van gewetensvrij-
heid volgens de echte beginselen der reforma-
tie en van het Evangelie, hebben dit ver-
zoeningsgedenkteken den 27sten October 1903
gesticht. Den 27sten October 1533 stierf op
den brandstapel te Champel Michael Servet
uit Villanueva, in Aragonië, geboren den 29sten
September 1511.“

Het is eigenaardig, dat men in deze dagen
ook op de gedachte komt om door middel van
een gedenkteken te kennen te geven, dat men in
een persoon die men als een gave Gods erkent,
een zekere daad afkeurt. Wil de hoogleraar
Doumergue op die manier een eind maken
aan het telkens herhaalde verwijt, dat aan de
vervolgers van Calvin gedaan wordt, dat hun
held toch ook iemand als een ketter op den
brandstapel deed sterven? Tot hietoe pleegde
men anders te handelen.

Terecht zal op het eigenaardige gedenkteken
worden gemeld, dat de dwaling van Calvin,
waardoor Servet op den brandstapel kwam, de
dwaling was van zijne eeuw. De dwaling, dat
op de overheid de plicht rustte, de ketterij, die
gevaarlijk was voor de ziel, aan den lijve,
zoo noodig met een gruwelijken dood te straffen,
werd in de 16de eeuw zoo wel door Roomschen
als door Gereformeerden gekoesterd. De Gere-
formeerden hielden over het algemeen staande,
dat de overheid niet de juiste personen, die
werkelijk ketters waren, op het schavot bracht,
doch het kwam niet in hen op, het recht der
overheid om de ketters ten vure te doemen,
te loochenen. Zoo ingeworteld was die dwaling,
dat zelfs Servet er mede besmet bleek te zijn.
In een brief aan den Raad van Genève zegt
hij, dat hij „tevreden is met te sterven“, zoo
hij Calvin niet vermag te verpletteren; hij
vraagt daarom, dat Calvin even als hij „gevan-
gen worde genomen“ en, eenmaal verpletterd,
in zijne plaats ter dood worde gebracht. Laat
er ons aan toevoegen, dat Calvin niet bloot
het Roomsche stelsel overgenomen had. Volgens
dit moest elke ketter sterven, om het even of
hij zijne kettersche gevoelens aan de klok ge-
hangen had of niet. Calvin en Beza hebben
alleen het dooden van ketters door de overheid
verdedigd, wanneer het gebieken was, dat hij
een rustverstoorder der maatschappij was, en hij
door de verkondiging van zijne ketterijen de
grondvesten, waarop de staat gebouwd was, had
doen schudden.

Gemengd nieuws.

Bij scharen stroomden de Russische Joden al sedert
jaren naar de Vereenigde Staten, maar nooit was
de stroom der landverhuizing van dit volk zoo sterk
als in de laatste maanden. De gruwelen van
Kischenev zullen de stroom ongetwijfeld nog doen
waaieren. Zij gaan in de groote steden wonen en
arbeiden als kleedermakers voor de groote heeren
kleedermagazijnen, die meest in handen van Duit-
sche Joden zijn, en driyen kleinhandel of gaan niet
venten. De Russische Joden zijn orthodox, maar
zijn tacl verdeeld in verschillende partijen, we ke-
hunn eigen scholen bouwen en er voor zorgen
dat hunne kinderen Hebreusch leeren lezen, al
is het ook dat zij de taal zelve meestal niet ver-
staan. Hunne uitgangden, schilden enz. zijn in
het Russisch Jargon en wel in Hebreusch schrift.
In de groote steden nemen zij geheele wijken in
bes ag en verdriyen de Christenen daaruit, doordat
steeds groote massa's er zich in komen vestigen.
New-York heeft reeds een grootere bevolking dan
eenige andere stad. Voor de Poolse Joden is dezer
dagen in den staat New-Jersey (aan New York
grenzend) een bijzondere stad gesticht. Deze heet
Woodbine Baron Girsh heeft namelijk een fonds
van 60 millioen gulden nagelaten tot ondersteuning
van arme Joden en tot stichten van koloniën.
Uit deze kas werden voor tien jaren stukken land
aangekocht en staad aangelegd, terwyl men ook
Joden liet overkomen. Midden in een woud ge-
bouwd, is die stad met fabrieken eenig in zijn soort.
Onlangs werd aldaar een burgemeester en een
gemeenteraad gekozen. Er is geen tweede stad in
de wereld waar alleen Joden wonen.

De Poolse en Russische Joden zijn orthodox,
de Duitse Joden over het algemeen liberaal, zoo-
genaamde Reformjoden, die ten deele den Sabbath
afgeschaf hebben en hunne godsdienstige samen-
komsten op Zondag houden. Er bestaat tusschen
hen en de Unitarissen (loochenaars van de Drieëni-
gen) een goede verstandhouding, ja het gebeurt
dat Reform-rabbijnen uitgenoodigd worden te
spreken bij feestelijke samenkomsten (het seggen
van een certien steen voor kerkgebouwen of het
inwijden van kerken) der Presbyterianen, Bap-
tisten, Episcopalen enz. Dit verbaast ons niet al te
meer. Tusschen R form-Joden en Modernen of
Soetnianen die het fundamentele stuk der kerk, de
Drieënhed, hebben laten vallen, is de afstand zoo
groot niet! Met eenige welluidendheid wederzijds
kunnen zij wel tot elkander naderen om de broeder-
hand te geven.

Door Binkeren.

STOKOUD EN ZESTIEN JAAR.
ZEE EN LAND.

VIII.
Zoodra mogelijk, toen zij met Lukas mee-
was, vroeg ze hem hoe het er eigenlijk mee
stond. Lukas was eerlijk genoeg om te er-
kennen dat moeder gelijk had. Doch toen zij

hem te verstaan gaf, hoezeer haar dat leed
deed, was zijn antwoord: „Och, moeder, dat
gaat heusch niet. Er is elken dag op schip
zoo veel te doen, en als ik 'savonds naar kooi
mag, ben ik veel te moe om nog te gaan lezen,
en ik heb ook geen licht, en op zoo'n schip
zit men nooit eens rustig alleen. U weet dat
zoo niet.“

Nu dit laatste was waar, en al het andere
ook. Maar toch, als de lust niet ontbroken had,
zou Lukas toch wel gelegenheid gevonden heb-
ben om Gods Woord te lezen. Wie dat wil vindt
daarvoor ook den weg.

Enige maanden zijn verlopen. Weer treffen
we onze Lukas aan op zee.
Dit zal u misschien verwonderen, doch Lu-
kas was daarin aan velen gelijk, dat hij het
doorgeestane leed spoedig vergat, en alleen oog
had voor het tegenwoordige.

Te Dartmouth was het hem al spoedig weer
gaan vervelen. Vader had hem voorgesteld
weder in den winkel behulpzaam te zijn, doch
dit verdroot den jongen al spoedig. Dat moe-
der en zuster zoo goed voor hem waren, viel
hem recht aangenaam, maar dat ze trouw ter
kerk gingen en liever de predicatie dan vroe-
lijke deuntjes hoorden, stond hem nu nog meer
te